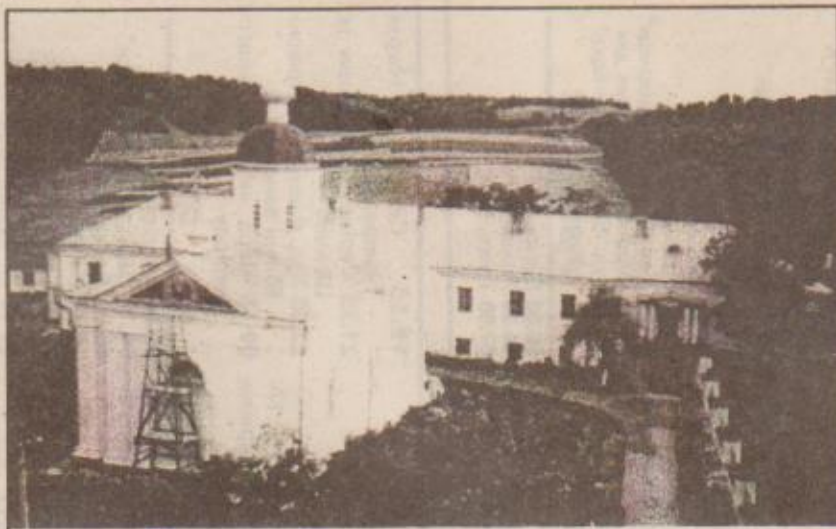

ПОДОРОЖ ДО «ЦЕНТРУ ЦЕНТРІВ НА ПЛАНЕТІ»

Дерманський Свято-Троїцький монастир, що у Здолбунівському районі на Рівненщині, протягом кількох століть був центром книгодрукування, науки, освіти, культури та духовності України

За припущеннями істориків, саме в цій церкві поховані останки Мелетія Смотрицького.

Певно, багатьом доводилося чути про центр Азії, Європи чи Африканського континенту... Декому навіть пощастило сфотографуватися на згодку поблизу пам'ятних знаків, встановлених у тих місцях. А ось про існування «центру центрів на планеті» знають далеко не всі. Саме так відомий український письменник, публіцист і громадський діяч Улас Самчук назвав своє ріднесело Дермань, що в Здолбунівському районі на Рівненщині. Наш кореспондент побував у тих місцях, де, за висловом краєзнавців-дослідників, «кожен камінь дихає славетною історією».

Дорога до «центру центрів...», мов у вебло: тряска брукувка, викладена по підніжжю крутосхилів Мізоцького кряжу (передгір'я Карпат), вкрита підступними вибоїнами та калюжами. Гострі верхівки каміння раз у раз із загрозливим скреготом черкають об металеве днище легкового, який сунеться зі швидкістю німецької клічі. Спілкуватися майже неможливо - в автомобілі, здається, бряжчить кожен гвинтик.

Нарешті бачимо вказівний знак - «Дермань». Він нічим не відрізняється від сотень, тисяч аналогічних стандартно-примітивних «кліше», ніби в'їжджасмо у пересічний населений пункт. Дивно та прикро. Автомобіль спиняється під потужними стінами Свято-Троїцького монастиря. Цю величню споруду, збудовану на прохання князя Василя Острозького у першій половині 15 століття італійцем Петром Римлянином, занесено до багатотомної «Загальної історії архітектури» поряд з Афінським Акрополем, собором Паризької Богоматері та київською Софією. Такої честі, як стверджують спеціалісти сільська

твердиня православ'я удостоїлась насамперед тому, що зводили її за європейськими правилами військового мистецтва: висока надбрамна вежа з бійницями для гармат, неприступні мури, глибокі рови, заловнені водою, підйомний міст, розгалужена система підземних ходів.

Заходимо на територію нині діючого монастиря. Не всі деталі цього чудового архітектурного комплексу зберегли свій первісний вигляд. Давно вже немає підйомного мосту, сторожова надбрамна вежа перетворилася у дзвіницю з куполом і дзвонами, зміліли, заросли травою рови... Протягом кількох століть фортеця-монастир була центром письменності, книгодрукування, православ'я, школою високої культури, науки та духовності України. Тут діяла перша сільська друкарня в Європі, якою керував учень Івана Федорова Даміан Наливайко. Шрифти та устаткування для неї привезли з Острога. Великий учитель, послідовник Івана Гутенберга, готував у монастирі до друку «Острозьку біблію» (тексти для неї переписували вручну з різних джерел), а також перший український «Буквар» - «Азбуку». Тут побачило світ унікальне двоколірне видання на 326 сторінках - «ОКТОИХ, сиречь ОСЬМОГЛАСНИК». (один із його примірників зберігається в обласному краєзнавчому музеї і вражає своєю масивністю та чітким друком).

З Дерманським монастирем пов'язані імена багатьох видатних постатей. Зокрема, знавця семи іноземних мов, винахідника телефону єпископа Єрофія (Якова Лобачевського), «некоронованого короля України», який зі своєю дружиною виграв 84 битви.

Мовляв, про що розповідати? З тих далеких часів збереглися лише церква, надбрамна вежа та житловий корпус із келіями. Та й ті кілька разів горіли, тому їх неодноразово перебудовували. Де діяла перша сільська друкарня? Ніхто достеменно не знає. Нібито на другому чи третьому поверсі вежі... Невідомо монашам і про долю унікальних архівів та рідкісної бібліотеки монастиря - понад триста раритетних видань-інкунабул, надрукованих італійською, латинською, арабською мовами в Голландії, Німеччині, Італії... За кожен з таких книг, яка побачила світ наприкінці 15-го століття, західні колекціонери, як стверджують спеціалісти, готові платити мільйони доларів. 1915-го року північний сусід вивіз книгозбірню разом з архівами. І тепер їх рештки виявляють то в Санкт-Петербурзі, то в Казані, то в інших містах Росії та України.

За п'ять століть існування монастиря уніати, російська імперія та більшовики зробили все, щоб вбити пам'ять про «центр центрів на планеті». Спочатку чоловічу обитель насильно перетворили на жіночу, а згодом черниць перевели до Корецького монастиря, звільнивши келії для... розумово відсталих дітей. Саме тут, за задумом радянської влади, протягом кількох десятиків років діяла спеціалізована школа-інтернат. І все ж я сподівався віднайти на території Свято-Троїцького монастиря УПЦ, на жаль, Московського патріархату, бодай якісь пам'ятні знаки славетної історії. Марно. Воістину, міцне дерево вирвали з корінням.

Благочинна зупиняється і всім

ітектури» поряд з Афінським Акрополем, собором Паризької Богоматері та київською Софією. Такої честі, як стверджують спеціалісти, сільська

Багато дослідників сходяться на думці, що в цій вежі свого часу діяла друкарня.

мов, винахідника елефону спископа Ерофія (Якова Лобачевського), «некоронованого короля України», який зі своєю дружиною виграв 84 битви, в тому числі тричі розгромив московське військо, Костянтина Костянтиновича Острозького, патріарха константинопольського Кирила Лукареса, митрополита київського Іова Борецького, видатного вченого Іова Княгиницького, відомого історика-дослідника Миколи Костомарова... Але особливе місце в цьому переліку, безперечно, належить сину ректора та вихованцю першого у Східній Європі вищого навчального закладу - Острозької слов'яно-греко-латинської академії, - автору «Граматики словенской», по якій вчилися понад 150 років в Україні, Болгарії, Білорусі та Росії, Мелетію Смотрицькому. Михайло Ломоносов, скопіювавши його визначну працю на 90 відсотків, змушений був визнати: «Як я не намагався створити щось нове, відірватися від граматики Смотрицького не зміг».

...Благочинна Свято-Троїцького жіночого монастиря без особливого бажання зголошується на роль

якись пам'ятні знаки славетної історії. Марно. Воістину, міцне дерево вирвали з корінням.

Благочинна зупиняється і всім своїм виглядом дає зрозуміти, що екскурсію завершено. Наостанок цікавлюся Мелетієм Смотрицьким. Видатний вчений, підданий анафемі за зраду православ'ю та за намагання об'єднати, примирити різні конфесії, доживав свого віку у Свято-Троїцькому монастирі. Тут він і помер. Припускають, що його поховали у церкві. Щоправда, письмових підтверджень не збереглося. Кілька експедицій науковців намагалися відшукати місце останнього спочинку автора всевітньо відомої «Граматики...», але безуспішно. Раптом, про щось згадавши, благочинна веде мене до храму, поблизу якого видніється старий надгробок із каменю. Можливо, тут? Уважно вдивляюся у ледь помітні контури літер, викарбуваних чисєю рукою, і розумію, що під масивною плитою покояться останки іншої людини. Враз стає гірко. За нашу байдужість та безпам'ятство.

Володимир ІСАЄВ.